

BİRİNCİ İZMİR İKTİSAT KONGRESİNDE ALINAN KARARLARIN DÖNEMİN EKONOMİ POLİTİKALARINA ETKİSİ (1923-1930)

The Effect Of Decisions Made At The First Izmir Economic Congress On The Economic Policies Of The Period (1923-1930)

Reference: Sayım, F. (2020). "Birinci İzmir İktisat Kongresinde Alınan Kararların Dönemin Ekonomi Politikalarına Etkisi (1923-1930)", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(39): 2721-2730.

Ferdi SAYIM

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara/TÜRKİYE
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6889-240X>

ÖZET

Osmanlı Devleti son döneminde iktisadi olarak kötü bir durumda olmuş, büyük devletlerin açık pazarı haline gelmiştir. İktisadi olarak bağımsızlığını gölgeler boyuta ulaşan kapitülasyonlar ve dış borçlar gibi olumsuzluklar iktisadi bağımsızlığı gölgeler boyuta ulaştırmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası ise ülke işgal edilmiş bu işgallere karşı Milli Mücadele hareketi başlamıştır. Milli Mücadele başarı ile sonuçlandıktan sonra Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması için görüşmeler başlamış fakat özellikle ekonomi ile ilgili konularda yaşanan anlaşmazlıklar görüşmelere ara verilmesine sebep olmuştur. Verilen bu arada, gelecekte izlenecek iktisat politikalarının belirlenmesi ve ekonomi ile ilgili olan tüm kesimlerin konu ile ilgili görüşlerinin alınması amacıyla İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Kongrenin bir diğer amacı ise Avrupa devletlerine ileride izlenecek iktisat politikalarını ortaya koymaktır. Lozan Barış Antlaşması'nda genel olarak iktisadi isteklerimiz yerine getirilmiştir. Diğer taraftan milli çıkarlarımıza uymayan tek karar ise 1929 yılına kadar Osmanlı'dan kalma gümrük vergisi oranlarının devam ettirilmesidir. Lozan Barış Antlaşması sonrası yeni Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmuştur. Bu devletin iktisadi yapısının kurulduğu 1923-1930 yıllarına arasında bakıldığı zaman işçi grubu kararları dışında kongre kararlarının birçoğunun bu dönem içinde uygulamaya koyulduğunu görülmektedir. Buna örnek olarak çiftçi grubunun Aşar vergisini kaldırılması, Sanayi Grubunun Teşviki Sanayi Kanununun çıkarılması ve Tüccar Grubunun Ticaret Bankası kurulması talepleri uygulamaya konulan önemli kararlardandır.

Anahtar Kelimeler: İzmir İktisat Kongresi, İş Bankası, Ziraat Bankası, Aşar Vergisi, Teşviki Sanayi Kanunu

ABSTRACT

The Ottoman Empire was in a bad economic situation in the last period and it had become the open market of the major states. Economic independence had become a shadow of the negative economic independence, such as capitulations and external debts. After the first World War, the country was occupied and the national struggle against these invasions started. After the success of the national struggle, negotiations for the signing of the Lausanne peace treaty began, but disagreements on economic issues in particular led to a deceleration. In the meantime, the Izmir economic Congress was organized to determine the future economic policies and to obtain the opinions of all sectors related to the economy. Another aim of the Congress is to show the European states the economic policies to be followed in the future. In general, our economic wishes were fulfilled in the Lausanne peace treaty. The only decision that does not fit our national interests is to maintain the customs duty rates from the Ottoman Empire until 1929. After the Lausanne peace treaty, the new state of the Republic of Turkey was established. When we look at the years between 1923 and 1930 when the economic structure of this state was established, we can see that most of the decisions of the Congress were implemented in this period, except for the decisions of the workers' group. The demands of the farmers' group to abolish the Aşar tax, Industrial Group's to Law of The Encouragement of Industry and the establishment of the Merchant Group's Commercial Bank are among the important decisions put into practice.

Keywords: Izmir Economics Congress, İş Bank, Ziraat Bank, Aşar Tax, Law of The Encouragement of Industry

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti 1838 Balta Limanı Antlaşması sonrasında iktisadi anlamda çökme dönemine girmiştir (Akbıyık, 2012: 99-100). Devlet, Sultan II. Mahmut döneminde modernleşme yolunda radikal adımlar atmıştır. Ancak iktisadi anlamda devlet bağımsızlığını kaybetmiştir. Balta Limanı'nın öncesinde ise batılı devletlere verilen kapitülasyonlar devleti iktisadi anlamda çok zayıflatmıştı. Ülke ekonomik anlamda açık pazar haline gelmişti. Bu durum hiç kuşkusuz ülkeyi çöküşe sürüklüyordu. Diğer taraftan bu kötü durumdan kurtulmak için özellikle 19. yy. birçok düşünce akımı ortaya çıkmıştır. Bu düşünce akımlarının etkisi ile çeşitli adımlar atılmıştır. Tanzimat, Islahat Fermanları ve Meşrutiyetin ilanı bu adımlardan bazılarıdır. (Ateş, 1998: 67-80).

II. Meşrutiyetin ilanından sonrasında yaşanan çeşitli siyasi çekişmeler sonrasında İttihat ve Terakki yönetimi ülkeye tamamen egemen olmuştur. İttihat ve Terakki yönetimi başlangıçta Liberal iktisadi politikalar izlemiştir. Ancak Balkan Savaşı ve ardından gelen Birinci Dünya Savaşının başlaması ile daha korumacı iktisat politikalarına yönelmiştir. Dönemin milliyetçiliğinin etkisiyle ortaya çıkan bu politikalar yönetim ve yönetime yakın çevreler tarafından “Milli İktisat” politikaları olarak nitelendirilmiştir (Toprak,1995:5-8). Bu politikaların temel amacı ilk etapta iktisadi bağımsızlığın sağlanması daha sonra ise milli bir burjuvazinin tesisi idi (Georgeon, 2006: 141). Birinci Dünya savaşının sona ermesi ile ülke işgale uğramıştır ve izlenen Milli İktisat politikaları kesintiye uğramıştır. Bu işgal süreci Milli Bağımsızlık hareketi ile son bulmuştur. Daha sonra Lozan’da barış görüşmeleri başlanmıştır. Sekteye uğrayan Milli İktisat Fikri Lozan’da ve görüşmelere ara verilen dönemde düzenlenen İzmir İktisat Kongresi üzerinde de oldukça etkili olmuştur. Kongre hem ekonomi tarihimiz içinde simgesel olarak hem de yeni kurulan devletin ekonomi politikalarında büyük etkisi olmuştur (Şahinkaya, 2020: 206; Toprak, 2020:183). Çalışmanın ana konusu bu kongre alınan kararların dönemin ekonomi politikalarına etkisidir. Literatürde kongrenin etki dönemi 1923-1929 arası olarak geçtiği için çalışma bu tarihler ile sınırlandırılmıştır. Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır: İlk bölüm kongrenin toplanması ve amacı, ikinci bölüm kongre kararları, üçüncü bölüm 1923-1929 yılları arasındaki uygulanan ekonomi politikaları ve son bölümde ise kongre sonrası ekonomik görünüm. Konu ile ilgili farklı kaynaklardan literatür taraması yapılmış olup uygulanan kararların daha iyi görülmesi açısından istatistik bilgilere tablo halinde sunulmuştur.

2.İZMİR İKTİSAT KONGRESİ

2.1.Toplanması ve Amacı

TBMM hükümetinin Yunan kuvvetleri karşısında kazandığı zafer sonrası taraflar arasında Mudanya Ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ertesine İtilaf Devletleri TBMM hükümeti barış görüşmeleri için Lozan’a davet edilmiştir. 20 Kasım 1923 görüşmelere başlanmıştır. Lozan’da birçok konu üzerinde uzun müzakereler yapılmış. Müzakerelerde kapitülasyonların kaldırılması gibi iktisadi konularda bunlara ek olarak İstanbul’un boşaltılması ve Musul konularında da anlaşılammıştır ve görüşmelere ara verilmiştir. Bu ara dönemde İktisat Vekâleti tarafından İzmir’de Türk tarihinin ilk iktisat kongresi toplanmıştır. Kongrenin yapılmasında iki temel amaç vardır; bunlardan ilki tüm iktisadi kesimlerin sorunlarını belirlemek ve siyasi yönetim ile bütünleşmesini sağlamak bir diğeri ise yabancı sermaye çevrelerine ileride izlenecek politikalarını açıklamaktır (Yakup ve Yentürk, 1994: 88).

İktisat Vekili Mahmut Esat Bozkurt Meclis’te kongrenin yapılma amacını şu şekilde açıklamıştır; İstanbul’da ki tüccar ve çiftçilerimiz, Avrupa’nın en uzak ülkelerindeki tüccar ve çiftçilerini tanıırken kendi memleketimizdekileri ulaşım ve iletişim ağlarının yetersiz olması sebebiyle gerektiği kadar tanımamaktadır. Bu sebeple birbirlerini daha iyi tanımları ve ülkenin iktisadi konularının ortak bir zeminde konuşulması ve çözülmesidir (TBMM Zabıt Ceridesi, Rumi 1339: s. 171).

Kongre öncesi yapılması gereken hazırlıklar için heyet-i faale kurulmuştur. Heyetin başkanlığına İktisat vekili Mahmut Esat Bozkurt getirilmiş olup heyetteki diğer isimler ise; Osman Hamdi Bey (Ertuğrul), Enver Bey (İzmir), Necati Bey (Saruhan), Vehbi Bey (Konya), Reşat Bey (Saruhan) ve Hacı Bekir Efendi (Konya) adlı milletvekilleridir (Kaygıran ve Saygın, 2019, s.32). Kongreye 1335 delege katılmıştır. Bu delegeler dört gruba ayrılmıştır: Tüccar, Çiftçi, Sanayi ve İşçi grupları şeklinde. Meslek Örgütleri ve denekler de temsilci göndermiş ve bu gönderenlerin bazıları; MTTB, İstanbul Esnaf Cemiyetleri, İstanbul Hamallar Cemiyeti, Umum Terziler Cemiyeti, Darülfünun Hukuk Mektebi, İstanbul Ticaret Mekteb-i Âlisi, Çiftçiler Derneği, Fransa Darülfünun Mezunları Cemiyeti ile Macaristan Türk Mezunları Cemiyeti’dir (Koraltürk, 2011: s.99). Misafir olarak da Azerbaycan ve SSCB elçisi ve yabancı izleyiciler de katılmıştır. Kongre öncesinde bir de iktisat sergisi düzenlenmiştir. Bu serginin düzenlemesindeki amaç ise ülkenin dört bir yanından gelen çiftçi, sanayi, tüccar ve esnaf gruplarındaki kişilerin birbirlerini tanımları ve ürünlerini tanıtmaktır (Alacı, 2019: 15-16).

Kongrenin açılışında ilk olarak Mustafa Kemal konuşmuştur. Konuşmasını temelde Milli İktisat fikri üzerine kurulu. İlk etapta iktisadın öneminden bahsetmiştir, daha sonra yüzyıllardır Osmanlı Devleti'nde izlenen politikaları eleştirmiştir. Savaş alanında kazanılan başarının ekonomik olarak perçinlenmediği zaman bir anlamı olmadığını öne sürmüştür. Saltanat idaresini ve fetih siyasetine de eleştiriler getirmiştir. Bunların dışında yabancılara verilen kapitülasyonları da eleştirmiş ve son olarak yabancı sermaye hususunda da ülkenin kanunlarına uyulduğu sürece yabancı sermayeye açık olunduğu dile getirmiştir (Toprak, 2020: 179-180; Ateş, 1998: 3876-3883). Mustafa Kemal'den sonra sırasıyla İktisat Vekili Mahmut Esat Bozkurt ve Kazım Karabekir Paşa konuşmuştur.

3.KONGREDE ALINAN KARARLARI

Kongrede kabul edilen kararlar ikiye ayrılır. Misak-ı İktisadi Esasları tüm gruplar tarafından ittifak ile kabul edilen kararlardır. Diğer kararlar ise çiftçi, sanayi, tüccar ve işçi gruplarının aldığı kararlardır.

3.1.Misak-ı İktisadi Esaslar

Misak-ı İktisadi esasları ekonomik kararlar olmaktan daha çok Türk halkına öven ve öğüt verir nitelikte 12 maddeden oluşan bir metindir. Maddeleri şu şekildedir:

- ✓ Memlekette yerli malının kullanımının teşvik edilmesi
- ✓ Teknik eğitimde gelişme ve üretim hızlanma sağlanması
- ✓ Ülkede bulunan ham maddelerin işlenmesi ve kullanılması
- ✓ İthalat yapmak yerine ülkemizde ürün yetiştirmek
- ✓ Ülkemizdeki ham maddeleri işlemek için fabrikalar kurmak
- ✓ Alışveriş yapılırken yabancı firmalar yerine yerli firmaların tercih edilmesi
- ✓ İşçilerin isteklerine dikkat etmek ve onların iktisadi durumlarını düzeltmek
- ✓ Demir yolları yapım çalışmalarının planlı bir şekilde yapılmasını sağlamak
- ✓ Küçük işletmelere gereken destekler verilip büyümelerinin sağlanması
- ✓ İşletmelere kredi verilmesi için kamu bankalarının kurulması
- ✓ Tarımsal alanların düzenlenmesi ve tarım ürünlerinin yetiştirilme sürecinin hızlandırılması
- ✓ Türk halkı kaynakları zengin bir ülkenin üzerinde bulunmaktadır
- ✓ Türk aileleri çocukları iktisadi misaka göre yetiştirir. (İnan, 1989:19-20)

Misak-ı İktisadi kararlarına baktığımız zaman, kararların iktisadi olmaktan öte duygusal ifadeler içeren kararlar olduğu görülmektedir (Yenal,2017:53). Maddeler içinde iktisadi karar olarak bakabileceğimiz tek karar yabancı sermayeye kanunlara uyulması durumunda karşı olunmadığıdır. Kararlar ile ilgili dönemin basını da olumsuz yönde eleştirilerde bulunmuştur (Kaygıran ve Saygın, 2019: 52). Ancak her şeye rağmen alınan bu kararlar ülkenin dört bir tarafına dağıtılmıştır.

3.2.Grupların İktisadi Esasları

Gruplar içinde en hazırlıklı olanı tüccar grubudur. Bu kadar hazırlıklı olma sebepleri, Kongre öncesinde İstanbul'da bir Milli Türk Ticaret Birliğini kurmaları ve de teferruatlı raporlar hazırlayarak taleplerini belirlemeleridir. Grubun esasları 134 maddeden oluşuyordu. Çiftçi grubu, tüccar grubu kadar hazırlıklı ve örgütlü olmasa da ülkenin büyük bir bölümünün çiftçi olmasından dolayı çiftçi grubunun sayısal ağırlığı fazlaydı. Grubun esasları 96 maddeden oluşuyordu. Sanayi grubunda ise ülkede sanayi gelişmediği için katılımları ve talepleri az olmuştur. Grubun esasları 24 maddeden oluşmaktaydı. Son olarak işçi grubuna bakacak olursak grup diğer gruplara nazaran daha

az karara sahiptir. İşçi grubunun aldığı kararların sadece 18 maddesi ittifak ile kabul edilmiştir (Şahinkaya, 2020: 224). Tüm bu grupların aldığı belli başlı kararlar şunlardır;

- ✓ Rejinin kaldırılması,
- ✓ Tütün tarımı ve ticaretinin serbest bir biçimde yapılması,
- ✓ Aşar vergisi kaldırılarak, yerine daha makul bir vergi konulacak,
- ✓ Ziraat Bankasında düzenlemeye gidilmesi,
- ✓ Tarımsal eğitimin sağlanması konusunda gerekli kitap, okul ihtiyaçlarının giderilmesi,
- ✓ İhracat özendirilecek, ithal lüks mallardan uzak durulacak,
- ✓ Demiryolları yolu ulaşımı ve diğer ulaşım vasıtalarının alt yapısı geliştirilecek. Limanlarımıza kabotaj hakkı verilmeleridir,
- ✓ Kambiyo merkezlerinin ve de özellikle nakit ve tahvilât borsalarının millileştirilmeli,
- ✓ Yeni bir gümrük rejimine geçilmelidir,
- ✓ Sanayi kesiminin kredi ihtiyaçlarını gidermek için bir Sanayi Bankası kurulacak,
- ✓ Memleketin her yerinde ticaret ve sanayi odaları kurulmalıdır,
- ✓ Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun güncellenmesi ve 5 sene sonrasında süresi 25 yıl uzatılmalıdır,
- ✓ İşçi çalışma saatleri düzenlenmeli ve çocuk işçi çalıştırılmamalı, haftanın bir günü çalışanlara tatil verilmeli,
- ✓ “Amele” ifadesi yerine “İşçi” ifadesi kullanılacak,
- ✓ Bütün çalışanlara sendikal hak tanınacak. (Ökçüm,1997:325-365).

Tüm alınan kararlara bakıldığında hiç kuşkusuz kararların Liberal bir niteliğinin olduğu görülmektedir. Ancak Liberal niteliğinin yanında kongre kararlarının arka planında Milli İktisat Fikri'nin bulunur. Bu fikrin temel amacı; sanayi ve ticaret temelli bir girişimci sınıfı, daha açıklayıcı bir ifade ile bir milli burjuvazi oluşturmaktır.

4. KONGRE SONRASI UYGULANAN POLİTİKALAR (1923-1930)

4.1.Çiftçi Grubunun Kararları Doğrultusundaki Uygulamalar

İlk olarak tarım sektörü ele alındığında. Çiftçi grubun birçok kararı uygulamaya konmuştur. Osmanlı bir tarım devletiydi ancak Cumhuriyete kalan tarım mirası pek iç açıcı değildir. Osmanlı Devleti'nde tarımın gelişmemesinin birçok nedeni vardır. Bunlara kısaca değinecek olursak: İlk olarak tarımda geleneksel yöntemler kullanılmaktaydı. Bu yüzden verim düşüktü ve tarım mevsimsel etkilere çok açıktır. Bunun yanında ulaşım imkânları gelişmemiş olduğu için ülke genelinde tarım ürünleri çok dar bir çerçeveye sıkışmıştır. Ayrıca uzun süren savaşlar ülkenin insan gücünü olumsuz etkiliyordu. Bu olumsuzluk tarım sektörüne de yansiyordu (Ayan, 2020:141).

Kongrede alınan kararlar içinde uygulamaya konulan mühim karar Aşarın tamamen kaldırılmasıdır. Bu vergi Osmanlıda çiftçi üzerinde çok büyük bir yükü. 1925 yılına gelindiği zaman köylü üzerinde büyük bir yük olan bu vergi kaldırılmıştır. Aşar vergisi devlet için büyük bir gelir kaynağıydı, verginin kaldırılması ile bütçe 15,4 açık vermiştir (Arı,2011:347). Aşarın kaldırılması sonrası devlet yeni vergiler koyarak oluşan bu açığı kapatmaya çalışmıştır. Bu verginin kaldırılması ile Korkut Baratov'a göre köylü üzerindeki vergi yükü kentli kesime kaydırılmıştır (Baratov 2012: 54-55).

Osmanlı Devleti'nde tarım kesiminin krediye olanakları kısıtlıydı. Bu yüzden Çiftçi grubu, Ziraat Bankası'nın tekrar düzenlenmesini ve banka aracılığı ile çiftçilere tarımsal krediler sağlanmasını istemişlerdir. 1924 yılında yapılan düzenleme ile Ziraat Bankası'nın statüsü değiştirilmiştir ve yapılan sermaye artırımını ile bankanın kredi olanakları artırılmıştır (Koç,2000:161). Bankanın tarım

kesimine verdiği kredilerde artış olmuştur ancak gene de kredilerin büyük bir bölümü ticari krediler oluşturmuştur (Tezel, 1982:364). 1929 yılında yayınlanan 1470 sayılı “Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu” ile Ziraat Bankası’ndan şartları uygun olmadığı için kredi alamayan küçük üreticilere kredi desteği sağlanmaya çalışılmıştır (Dinçer, 2019: 50).

Cumhuriyetin ilk yıllarında çiftçilerin tarım aletleri çok ilkel durumdaydı. Çiftçi grubu tarım aletlerinin modernize edilmesi talebinde bulunmuştur. Traktör, pulluk gibi modern tarım aletlerinin çiftçiler tarafından kullanılması için teşvikler sağlanmıştır. Bu teşvikler ile modern tarım aletlerinin sayısında artışlar olmuştur (İnci, 2010:355-356). Tarımsal eğitim konusunda taleplere yönelik de adımlar atılmıştır. Bu yönde çiftçilere örnek olunması için çiftlikler ve tarımsal eğitim içinde ziraat okulları açılmıştır (Sarıkaya, 2019: 31-33; Kılınç, 2019: 561-562).

Tütün Rejisi’ne bakıldığında, rejinin kaldırılması istenmiştir. 1800’lerin sonunda tütün ile ilgili bütün faaliyetler yabancıların elinde bulunan Reji İdaresi’nin yetkisindeydi. 2. Meşrutiyetten itibaren yüksek sesle eleştirilen bir kurum olmuştur. Bir tekel olması nedeniyle kurum, piyasadaki tütünle uğraşan tüccarları ortadan kaldırmıştı ve kârını az göstererek devlet hazinesini de zarar ettiriyordu (Karaçor, Kaya ve Aydın, 2010: 23-24). Tütün Rejisi 26 Şubat 1925 tarihinde kabul edilen 558 sayılı *Tütün İdare-i Muvakkatesi ve Sigara Kağıdı İhisarı Hakkında Kanun* ile dört milyon Türk lirasına satın alınarak devletleştirilmiştir.

Kararlar neticesinde atılan bir diğer adım topraksız köylülerin topraklandırılmasıdır. İlk etapta Medeni Kanun’un kabulü ile toprak mülkiyeti konusunda yasal zemin oluşturulmuştur. 1923-1934 yılları arasında 22. 000 kadar yerli köylü ailesine 73. 000 hektar devlet arazisi dağıtılmıştır (İnci, 2010: 351) ancak ilerleyen dönemlerde toprak reformu konusunda daha somut adımlar atılmıştır. Uygulanan kararlardan biri de bazı tarım ürünlerinin üretiminin teşvik edilmesi için sulama, gübre, tohumluk sağlama ve teknik eğitim konularında kamu yardımı önlemleri geliştirilmesidir (Kepenek ve Yenitürk, 2001: 42). Tüm bu adımlar ve izlenen diğer politikalar ile 1923-1929 arasında tarımsal üretimde yıllık %15 artış sağlanmıştır (Topuz, 2007: 382).

4.2. Tüccar Grubunun Kararları Doğrultusundaki Uygulamalar

Tüccar grubunun kararlarına bakıldığında; Bir ticaret bankası kurulmalı talebine karşılık 1924 yılında İş Bankası kurulmuştur. 1 Milyon TL sermaye ile anonim şirket şeklinde kurulmuştur ve sermayesinin %25’lik bölümü Mustafa Kemal Atatürk ödenmiştir (Bozoklu, 2003: 280). Banka çok başarılı olmuştur ve günümüze kadar Türkiye ekonomisinin gelişiminde büyük katkıları olmuştur. Kurulan bir diğer banka Emlak ve Eytam Bankası’dır, banka 1926 yılında 20.000.000 TL sermaye ile kurulmuştur. Bankanın kuruluş amaçları inşaat sektörüne kredi desteği sağlamak ve halka mesken kazandırmaktır (Bozoklu, 2003: 285 ve Koçaşlı, 2017: 144).

Kongre kararında ortaya konan ve atılan bir diğer adım Kabotaj Kanunu’dur. Lozan Barış Antlaşması’yla kapitülasyonların kaldırılması ile devletin kendi karasularındaki kabotaj hakkı Türkiye devletine geçmiştir. 1926 yılında Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara Suları Dâhilinde İcrayı Sanat ve Ticaret Hakkında Kanunu’nun kabul edilmesi ile deniz ticaretine ulusal bir nitelik kazandırılmıştır (Yurtoğlu, 2019: 80). Tüccar grubunun kararları içinde daha koruyucu gümrük politikası izlenmesi de vardır. Ancak bu politika ilk etapta izlenememiştir. Lozan’da gümrük politikalarının 1929’a kadar Osmanlı’dan kalan şekli ile uygulanması konusunda anlaşılmıştır. Ancak 1929 yılından sonra koruyucu gümrük politikaları izlenmeye başlanmıştır (George, 2006:194).

Kongrede Tüccar ve Sanayi grupları Ticaret ve Sanayi odaları kurulması isteğinde bulunmuşlardır. Bu karar da uygulamaya konulmuş, 1925 yılında Ticaret ve Sanayi Odaları’nın ülkenin her tarafında açılmaları için kanun çıkarılmış ve bu odalara üye olunmasını zorunlu tutarak (Yücel, 2015:25) bu kesimlere destek sağlanmıştır. Tüccar kesiminin Borsa ve Kambiyo işlemleri konusunda taleplere gelecek olursak: 1929 yılında Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu çıkarılmış ve aynı yıl çıkarılan nizamname ile mevcut borsa yeniden düzenlenmiş ve

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası adı altında çalışmaya başlamıştır (Yıldırım ve Kantar, 2018: 988).

4.3.Sanayi Grubunun Kararları Doğrultusundaki Uygulamalar

Sanayi grubu; bir sanayi bankası kurulması kararı almıştır. Uygulamada 1925 yılında Sanayi ve Maadin bankası kurulmuştur. Kurulmasındaki amaç yeni gelişmeye başlayan sanayinin teşebbüslerine kredi sağlamak ve bu teşebbüsleri yönlendirmek olan banka Türk bankacılığında işletmeciyi yönü ağır bir banka türü oluşturulmuştur (Bozoklu, 2003:284). Osmanlı'dan kalan tesisler bankaya devredildi ancak işletme sermayesi olmadığı için başarısız oldu. 1930 yılına gelindiğinde kapanmıştır (Aydemir, 2011: 362).

Sanayi grubunun istekleri içinde Teşviki Sanayi Kanunu ile ilgili talepler de karşılık buldu, uygulamada 1913 yılında çıkarılan kanunun genişletilmiş biçimi 1925 yılında tekrar çıkarılmıştır. (Şahinkaya, 2019:41). Kanunda bulunan teşvik ve bağışlıkların bazıları şunlardır; “Uygun görülen girişimlere”, “10 hektara kadar, karşılıksız arazi tahsisi”, “Kazanç, gümrük vergileri ve harçlardan bağışıklık”, “Haberleşme imkânlarının ve enerjinin devletçe sağlanması”, “Gereçlerin nakliyesinden %30 indirim” (Yücel, 2015: 26).

Tüm grupların üstünde ittifak ettikleri istekleri ise ulaşım olanaklarının geliştirilmesidir. Hem yönetsel açıdan hem ekonomik açıdan ulaşım olanaklarının geliştirilmesi elzemdi. Osmanlı Devleti'nin son döneminde yabancı sermaye tarafından demiryolu yatırımları yapılmıştır. Ancak bunlar devletin ham madde kaynaklarının piyasalara daha ekonomik bir biçimde taşınması ve aktarılması amacı ile yapılan yatırımlardır. Osmanlı Devleti'nin 50 yılda inşa ettiği 4 bin kilometre demiryolunun yanında, 1924 ile 1929 yılları arasında 964 km demiryolu yapılmış ve bunun için 161,4 milyon TL harcanmıştır (Kipal ve Uyanık, 2001: 70; Üzümcü, 2018: 92). 1930'lar demiryolu siyasetine daha da fazla önem verildi. Devletin demiryoluna verdiği önemi İsmet İnönü'nün 1931'deki Malatya konuşmasında “*Demir yolu ülkenin tüfekten, toptan daha önemli bir emniyet silahıdır*” (Aydemir, 2011: 363) sözlerinden de açıkça anlaşılabilir.

4.4.İşçi Grubunun Kararları Doğrultusundaki Uygulamalar

Tüccar, Sanayi ve Çiftçi gruplarına baktığımız zaman kongrede aldıkları birçok karar uygulamaya konulmuştur. Ancak İşçi Grubunun aldığı kararların çoğu uygulanmamıştır. Grev hakkı gibi İşçi sınıfını güçlendirecek kararlar uygulamaya konulmamıştır (Tezel, 1982: 138). İşçi haklarının daha iyi savunulması için 1923'de İstanbul Mebusu Numan Usta tarafından tek çatı altında toplama girişiminde bulunulmuştur. Ancak bu girişim başarısızlık ile sonuçlanmıştır (Gürsoy, 2015: 76-77). Dönem içinde ülkede işçi kuruluşu olarak; Kongre öncesi Milli Ticaret Birliği'nin teşviki ile açılmış İstanbul Umum Amele Birliği diğeri ise Amele Teali Cemiyeti vardır. Ancak 1925 yılına gelindiğinde Tahriri Sükûn Kanunu ile tüm cemiyetler yasaklanmıştır. İşçi Hakları ile ilgili ilk somut düzenleme yıllar sonra 1947 yılında İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendikal Birlikler Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile yapılmıştır. Uygulamaya konulan kararlar ise teşvikten faydalanacak kuruluşlarda yalnız Türk işçisinin çalışabilecek olmasıdır. Çalışma saatleri Amele Birliği Kanunu ile düzenlenmiştir (Koçalış, 2017: 145; Işıklı, 2013: 503).

5.KONGRE SONRASI EKONOMİ (1923-1929)

Literatürde kongre etki dönemi 1923-1929 arası olarak geçtiği için bu dönemdeki ekonomik verilere bakacağız. Cumhuriyetin kurucu kadroları iktisadi görüş olarak Milli İktisat Fikri'ni benimsemişlerdir. Bu fikrin temel amacı bir Milli Burjuvazi tesis etmektir. Bunun yanında kurucu kadrolar iktisadi bağımsızlığa da büyük önem vermekteydiler. Yeni kurulacak devletin her alanda tam bağımsız bir devlet olunması isteniyordu. Ancak Lozan'da 1929 yılına kadar Osmanlıdan kalma gümrük politikalarının izlenmesi hususunda anlaşılmıştır. Bunun yanında Osmanlı'dan kalma dış borç ödemelerine de aynı yıl başlanacaktır. Özellikle bağımsız bir gümrük politikasına engel olan bu durum iktisadi bağımsızlığı da zedeler nitelikteydi (Aktan, 1998: 32-33; Şamsutdinov, 199: 347).

Tüm bu olumsuz hususlara rağmen önceki bölümlerde de görüldüğü dönem içinde ağırlıklı olarak kongrede alınan kararların etkisini görülmektedir. Tablo 1 deki büyüme rakamlarına bakıldığında büyümede lokomotif sektörün tarım sektörü olduğunu görülmektedir. Uzun yıllar süren savaşlar tarımsal üretimi çok olumsuz etkilemişti. Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra cephelerden dönen iş gücünün de olumlu katkısı ile dönem içinde ortalama %15 büyüme oranı yakalanmıştır. Hiç kuşkusuz bu büyüme rakamlarında dönem boyunca tarım ürünleri fiyatlarındaki olumlu seyir ve kongre kararlarının etkisi ile verilen desteklerin de etkisi büyüktür.

Tablo.1: 1924-1929 Dönemi Büyüme Oranları (%)

Yıllar	GSMH	Kişi Başına GSMH	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1924	14,9	12,5	27,2	-7,1	8,4
1925	12,8	10,5	5,6	17,9	19,7
1926	18,2	15,8	31,8	14,8	5,7
1927	-12,8	-14,6	-30,9	19,4	2,2
1928	11,0	8,7	19,2	-0,6	7,3
1929	21,6	19,2	42,6	3,8	6,6
1924-1929	11,0	8,7	15,9	8,0	8,3

(TÜİK, 2012:693 ve 730)

Dönem içinde sanayi sektörüne baktığımız zaman Osmanlı Devleti'nden devir alınan iyi bir sanayi mirası bulunmamaktaydı. Devletin kurucu kadroları iktisadi bağımsızlığın sağlanması için güçlü bir sanayinin olması gerektiğinin farkındalardı. Ancak sermaye kıtlığının olduğu bir ortamda devlet bizzat sanayi kesimini desteklemiştir. Bu hususta kongrede Sanayi Grubunun kararlarının etkisi ile uygulamaya konulan Teşviki Sanayi Kanunu ve Sanayi Maadin Bankası gibi uygulamalar ile sanayi sektörü desteklenmeye çalışılmıştır. Sanayi ve Maadin Bankası'na baktığımız zaman banka başarısız olmuştur ve 1930 yılında kapatılmıştır. Başarısız olma nedenlerinin biri Osmanlı'dan kalan tesisler bankaya devredilmişti ancak ortada bir işletme sermayesi yoktu. Diğer bir neden ise özel kesimin yatırım alışkanlığının zayıf olması kadar, uluslararası krizin etkilerinin hissedilmeye başlanmasıdır (Aydemir, 2011: 362; Yenal, 2017: 138). Teşviki Sanayi Kanun'a baktığımız zaman kanun sanayi kesiminin isteklerine göre düzenlenmiştir ancak sağlanan imkânlarla baktığımız zaman ortaya konan gelişme yetersiz olmuştur (Han, 1978: 44). 1930 sonrası sanayileşme de Devletçi sanayileşme politikası şeklinde izlenmeye başlanmış, sanayi sektöründe devlet eli ile ciddi atılımlar yapılmıştır. Dönemin büyüme rakamlarına baktığımız zaman ise 1927 yılı hariç büyüme yükselmiştir. Dönem içinde ortalama %11'lik büyüme rakamı yakalanmıştır.

Son olarak dönem içinde dış ticarete bakacak olursak: Daha önce belirttiğimiz gibi Lozan hükümleri dolayısı ile bağımsız bir gümrük politikası izleme imkânı bulunamamıştır. Devlet bu dönemde kendi kendine yetebilen bir ülke olunmasını hedefliyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında çekilen sıkıntılar hala hafızalardan silinmemiştir. Bu yüzden yeniden çıkacak bir savaşta ülkenin iktisadi olarak hazır olması isteniyordu (Pamuk, 2018: 180-181). Dönemde mottosu olan üç beyaz (un, şeker ve bez) ve üç siyah (kömür, akaryakıt ve demir) ülke içinde üretilmeye çalışılmıştır bu şekilde döviz tasarrufları sağlanmıştır (Ertan, Aysal, Bakacak, Dinçer ve Unat, 2016:199).

Tablo.2: Dış Ticaretin Gelişimi (1923-1929)

Yıllar	İhracat	İthalat	Açık	D. Ticaret Hacmi
1923	51	87	-36	138
1924	82	100	-18	183
1925	103	129	-26	232
1926	96	122	-25	218
1927	81	108	-27	189
1928	88	114	-26	202
1929	75	124	-49	199
1923-1929	82	112	-30	195

(TÜİK, 2012: 477 ve 480)

Dış ticaret verileri incelendiğinde dış ticaret hacmi dönem içinde genel olarak yükselen bir seyir izlemiştir. İhracat rakamları 1925 yılına kadar yükselen bir seyir izlemiştir. İthalat rakamlarına bakıldığında ise bazı yıllar düşüşler olsa da artan bir seyir izlemiştir. 1929 yılında koruyucu gümrük tarifelerinde değişiklik olacağı için stokçuluk fazla olmuştur, bu da dış ticaret açığını artırmıştır.

6.SONUÇ

Genel manada İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar sonucu atılan adımlarda Milli iktisat fikrinin derin etkileri görülmüştür. Milli iktisat fikri ise iktisadi bağımsızlığın sağlanması ve milli bir burjuvazi tesisini amaçlamaktaydı. Bu fikir Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetin kurucu kadroları da Osmanlı Devleti'nin son dönemine ve çöküşüne şahit olmuşlardır. Bu çöküşte iktisadi anlamda kötüye gitmenin etkisinin büyük olduğu düşüncesindeydiler. Bu düşünceleri edinmelerinde ülkenin iktisadi anlamda kötü ve bağımsız olmayışının birçok anlamda devletin elini kolunu bağladığının tecrübe edilmesinin etkisi büyüktür. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra ise ülke işgal edilmiş, bu işgallere karşı tüm yurttaki Millî mücadele başlatılmıştır ve yapılan mücadele ise zafer ile nihayete ermiştir. Bu zafer sonrasında yeni kurulacak devletin parolası; her alanda tam bağımsızlıktı. Lozan Barış görüşmelerine de bu parola ile gidilmiştir ancak özellikle iktisadi konularda anlaşılacağı için görüşmelere ara verilmiştir. Ara verilen bu dönemde yeni kurulacak devletin iktisadi politikasını belirlemek ve tüm dünyaya iktisadi bağımsızlıktan taviz verilmeyeceği mesajı vermek gibi amaçlar ile İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Yapılan bu kongre ye katılan Çiftçi, Sanayi, Tüccar ve İşçi grupları birçok iktisadi karar almıştır. Alınan bu kararların Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ekonomik uygulamalarda derin tesirleri olmuştur.

Dönem içinde sektörel olarak uygulamalara bakıldığı zaman ilk olarak tarım sektöründe Çiftçi grubunun dile getirdiği en önemli taleplerden biri olan Aşarın kaldırılması direkt uygulamaya konulmuştur. Sanayi sektöründe ise Teşviki Sanayi Kanununun çıkarılması kongrede dile getirilip ve bu alanda atılan önemli adımlar arasında sayabiliriz. Tüccar kesiminin en önemli taleplerinden olan koruyucu gümrük politikaları da Lozan'da varılan anlaşmadan dolayı 1929 sonrasında gerçekleştirilmiştir. Tüccar grubunun, ticaret bankası kurulması ve Sanayi gurubu ile birlikte odalar kurulması talepleri gerçekleştirilmiştir. Kongrede talepte bulunan gruplar içinde sadece işçi grubunun talepleri yerine getirilmediği söylenebilir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin ekonomisinin temellerinin atıldığı ilk yıllarda İzmir İktisat Kongresi'nin yapılan uygulamalara bakıldığı zaman büyük etkisi olmuştur. Ancak kongrenin etkileri bu dönem ile sınırlı kalmamıştır. 1930'lu yıllardaki devletçi uygulamalarda da kongrenin yansımaları görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, Y. (2012). Osmanlıdan Türkiye'ye Tarih Toplum Siyaset, Kampüs Kitap, Ankara.
- Aktan, H. O. (1998). "Atatürk'ün Ekonomi Politikası: Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 15: 29-36.
- Alıcı, B. (2019). "İzmir İktisat Kongresinden İzmir Enternasyonal Fuarına Giden Süreç: 1935 Dokuz Eylül Panayırı", Üçüncü İktisat Tarihi Kongresi, 25-27 Nisan 2019, İzmir Demokrasi Üniversitesi, 13-33,İzmir.
- Alpaslan Işıklı, "Ücretli Emek ve Sendikalaşma", Derleme: İrvın C. Şınk, E. Ahmet Tonak,Geçiş Sürecinde Türkiye, ss.495-537,Belge Yayınları, İstanbul.
- Ateş, T.(1998). Türk Devrim Tarihi, Der Yayınları, İstanbul.
- Ayan, O. (2020). "Cumhuriyet ve Tarım: Büyük Dönüşümler", Derleyen: Şenol Çarık Cumhuriyet'in Ekonomi Politikası Devletçilik-Halkçılık-Planlama-Kalkınma, ss.141-159, Tarihçi Kitapevi, İstanbul.
- Aydemir, Ş. S. (2011). İkinci Adam 1884-1938, C:1, Remzi Kitapevi, İstanbul.

- Aysal, N. (2016). "Atatürk Dönemi Türk Devrimi", Editör: Temuçin Faik Ertan, Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, ss. 181-211, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Boratav, K. (2007). Türkiye İktisat Tarihi: 1908–2005, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Bozoklu, Derya(2003). "Atatürk Döneminde Bankacılık Sistemine ve Gelişimine Genel Bir Bakış", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 19(55): 269-302.
- Dinçer, M. R. (2019). "Tarım Kesiminin Kredilendirilmesinde Kamu Bankacılığının Rolü ve Önemi: Türkiye Örneği", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Georgeon, F. (2006). "Ahmed Mitat'a Göre Ekonomi-Politik", Çeviren: Ali Bertkay, Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930), ss.141-159, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Georgeon, F. (2006). "Kurtuluş Savaşı Sonrasında Türkiye'nin Sanayileşme Sorunu", Çeviren: Ali Bertkay, Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930), ss.187-197, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gürsoy, S. (2015). "1917 Ekim Devrimi'nin Türkiye'deki İşçi Örgütlenmeleri ve İşçi Hareketlerine Etkisi (1917-1945)",Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Han, E. (1978). Türkiye'de Sanayileşme Süreci ve Stratejisi, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Eskişehir.
- İnan, A. (1989). İzmir İktisat Kongresi(17 Şubat-4 Mart) , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İnci, İ. (2010). "Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Toprak Mülkiyet Dağılımı İle İlgili Bazı Düzenlemeler", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 0(4): 345-359.
- Karaçor, Z., Aydın, M. ve Kaya, P. H. (2019). "Osmanlı İmparatorluğunda Özelleştirme Faaliyetlerine Örnek Olarak Reji Tütün İdaresi", Niğde Üniversitesi Ömer Halisdemir Sosyal Bilimler Dergisi,1(3):18-28.
- Kayıran, M. & Saygın, S. (2019). "İzmir İktisat Kongresi", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi, 2(5): 27-70.
- Kepenek, Y. & Yentürk, N. (1994). Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kılınç, M. (2019), "Basında Atatürk Orman Çiftliği (1925-1938)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S 100: 555-584.
- Koç, İ. C. (2000). "İzmir İktisat Kongresi'nin Türk Ekonomisinin Oluşumuna Etkileri", Atatürk Dergisi, 3(1):145-167.
- Koçuşlu, İ. O. (2017). "1923 İzmir İktisat Kongresinde Alınan Kararların Dönemin İktisat Politikalarına Etkileri", International Journal of Academic Value Studies, 3(17): 134-148.
- Koraltürk, M. (2011). Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi, İletişim, İstanbul.
- Ökçüm, G. (1997). Türkiye İktisat Kongresi İzmir 1923, Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara.
- Pamuk, Ş. (2018). Türkiye'nin 200 Yıllık İktisat Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Sarıkaya, M. (2016). "Ziraat Mektepleri", KAFDAĞI Dergisi,1(1):24-37.
- Şahinkaya, S. (2020). "Türkiye(İzmir) İktisat Kongresi 96 Yaşında", Derleyen: Şenol Çarık Cumhuriyet'in Ekonomi Politikası Devletçilik-Halkçılık-Planlama-Kalkınma, ss.205-237,Tarihçi Kitapevi, İstanbul.
- Şahşinkaya, S. (2019). Cumhuriyet İktisadında Makas Değişimi, Telgrafhane Yayınları, İstanbul.
- Şamsutdinov, A. M. (1999). Mondros'tan Lozan'a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918-1923, Doğan Kitapevi, İstanbul.

- Tezel, Y.(1982). Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950), Yurt Yayınları, Ankara.
- Toprak, Z. (2012). Türkiye’de Milli İktisat(1908-1918), Doğan Kitap, İstanbul.
- Toprak, Z. (2020). Atatürk Kurucu Felsefenin Evrimi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Topuz, H. (2007). “Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950)”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(3):377-390.
- TÜİK (2012). İstatistik Göstergeler: 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi. (Rumi 1339). I. Dönem, C:27, Birleşim:187.
- Ulaş, K. & Uyanık, Ö. (2001). Türkiye Milli İktisat Tarihi (Devletçilik), Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Üzümcü, A. (2018). “Türkiye’de Ulusal Ekonomi İnşası:1923-1945 Dönemi”, Editörler: Mehmet Dikkaya, Adem Üzümcü, Deniz Özyakışır, Osmanlıdan Günümüze Türkiye’nin İktisadi Tarihi, ss. 85-119, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Yenal, O. (2010). Cumhuriyet’in İktisat Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Yurtoğlu, N. (2019). “Atatürk Dönemi’nde Türkiye’de Denizyolları Politikası (1923-1938)”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 6(1): 69-103.
- Yücel, F. (2015). Cumhuriyet Türkiye’sinin Sanayileşme Öyküsü, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara.